

HALLINTOVALIOKUNNAN MIETINTÖ 8/2001 vp

Hallituksen esitys syrjintäasiain valtuutettua koskevaksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 24 päivänä huhtikuuta 2001 lähettänyt hallintovaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen syrjintäasiain valtuutettua koskevaksi lainsäädännöksi (HE 39/2001 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- johtaja Mervi Virtanen ja erikoissuunnittelija Eeva Vattulainen, työministeriö
- lainsäädäntösihteeri Krista Oinonen, ulkoasiainministeriö
- lainsäädäntöneuvos Eero J. Aarnio, oikeusministeriö
- vanhempi hallitussihteeri Riitta Koponen, sisäasiainministeriö

- hallitussihteeri Heidi Manns-Haatanen, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
- ulkomaalaisvaltuutettu Antti Seppälä
- ohjelmajohtaja Kristiina Kumpula, Suomen Punainen Risti
- projektipäällikkö Joonia Streng, Ihmisoikeusliitto ry
- lakimies Marjaana Laine, Pakolaisneuvonta ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Valtion työmarkkinalaitos
- Tasa-arvovaltuutetun toimisto
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
- AKAVA ry
- Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto ry
- Palvelutyönantajat ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki syrjintäasiain valtuutetusta. Valtuutettu asetettaisiin etnisen syrjinnän ehkäisyä ja syrjinnän vastaisia toimenpiteitä, hyvien etnisten suhteiden edistämistä sekä etnisen syrjimättömyyden periaatteen valvontaa ja seuranta varten. Näitä toimenpiteitä arvioidaan voitavan tehostaa erityisen viranomaisen avulla. Samasta ajankohdasta luki lakkautettaisiin nykyinen ulkomaalaisvaltuutetun virka.

Ehdotus ei vaikuttaisi ylimpien laillisuusvalvojen valtioneuvoston oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen toimintaan syrjintää koskevien kanteluiden käsittelyssä. Ehdotus ei puuttuisi myöskään tasa-arvovaltuutetun taikka työsuojeluviranomaisten lakisäätöihin tehtäviin syrjintäasioissa. Syrjintäasiain valtuutetun toiminta täydentäisi nykyistä oikeusturvaa.

Syrjintäperusteita voi olla syrjintätapauksissa useita. Syrjintäasiain valtuutetun toimivalta

ehdotetaan tässä vaiheessa rajattavaksi koskemaan etnisen syrjinnän valvontaa.

Syrjintäasiain valtuutetun tehtävänä olisi edistää hyviä etnisiä suhteita ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvien ja ulkomaalaisten asemaa ja oikeuksia yhteiskunnassa, seurata tasa-arvon toteutumista, valvoa etniseen alkuperään kohdistuvan syrjinnän kiellon noudattamista sekä tiedottaa ja raportoida. Valtuutetulle kuuluisivat myös nykyisin ulkomaalaisvaltuutetulle osoitetut tehtävät. Keinoina syrjintäasiain valtuutettu käyttäisi ensisijassa suosituksia, ohjeita ja neuvoja. Valtuutettu voisi tehdä eri etnisten ryhmien tai ulkomaalaisten asemaa taikka yhteiskunnassa esiintyviä epäkohtia koskevia aloitteita. Tarvittaessa valtuutettu voisi avustaa syrjintäasiassa etnisen syrjinnän kohteeksi joutunutta henkilöä. Syrjintäasiain valtuutetulla olisi oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tarpeelliset tiedot tehtäviensä hoitamiseksi.

Euroopan unionin neuvosto on kesäkuussa 2000 hyväksynyt direktiivin rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta. Direktiivin tavoitteena on luoda perusedellytykset etniseen alkuperään perustuvan syrjinnän torjumiseksi. Jäsenvaltioiden on nimettävä toimielin, jonka tehtävänä on edistää kaikkien ihmisten yhdenvertaista etniseen alkuperään perustuvasta syrjinnästä vapaata kohtelua.

Syrjintäasiain valtuutetulla olisi toimisto työministeriön yhteydessä.

Ulkomaalaislakia ehdotetaan muutettavaksi niin, että laissa mainitut ulkomaalaisvaltuutetun tehtävät muutetaan syrjintäasiain valtuutetun tehtäviksi.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta vuonna 2001.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä jäljempänä esitetyin kannanotoin ja ehdotetuin muutoksin.

Virkanimike

Ehdotettu virkanimike syrjintäasioiden valtuutettu antaa negatiivisen kuvan valtuutetusta ja hänen tehtävistään. Nimike ei myöskään saadun selvityksen perusteella riittävän hyvin kuvasta valtuutetun käytännön työtehtävien todellista luonnetta. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa virkanimikkeen muuttamista vähemmistövaltuutetuksi. Myös tämän nimikkeen osalta voidaan tehdä aiheellisia huomautuksia. Joka tapauksessa vähemmistövaltuutettu on kokonaisuutena arvioiden virkanimikkeenä onnistuneempi.

Valtuutetun tehtävät

Valtuutetun virka ehdotetaan perustettavaksi etnisen syrjinnän ehkäisyä, hyvien etnisten suhteiden edistämistä, ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen aseman ja oikeuksien turvaamista sekä etnisen syrjimättömyyden periaatteen valvontaa varten. Tavoitteena on toisaalta myös tehostaa Suomen lainsäädännössä esiintyvien syrjäntäkieltojen valvontaa täydentämällä nykyisiä oikeussuojakeinoja ja toisaalta lisätä ja parantaa ennaltaehkäiseviä toimia etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien sekä hyvien etnisten suhteiden edistämiseksi yhteiskunnassa. Valiokunta toteaa, että hyvät ja jännitteettömät suhteet eri väestönsien välillä lisäävät hyvinvointia niin vähemmistöjen keskuudessa kuin yleisestikin.

Vähemmistövaltuutetun laaja tehtäväkuva antaa periaatteessa hyvät mahdollisuudet etnisen syrjinnän ehkäisemiseen yleisesti sekä parantaa myös yksittäisten henkilöiden mahdollisuutta saada apua konkreettisissa syrjintätilanteissa. Jotta valtuutettu voisi selviytyä laajentuneista

tehtävistään heti alusta alkaen hyvin ja luottamusta herättävällä tavalla, tulisi työhön saada tarpeelliset resurssit.

Hallituksen esityksessä on kiinnitetty huomiota yhteistyön tarpeellisuuteen ja tärkeyteen eri viranomaisten välillä ja erityisesti vähemmistövaltuutetun, työsuojeluviranomaisten ja tasa-arvovaltuutetun välisessä yhteistyössä. Valiokunta kiinnittää muun ohella huomiota niihin mahdollisuuksiin, joita ensimmäisen lakiehdotuksen 5 §:n mukainen neuvottelukunta tässä suhteessa tarjoaa.

Valiokunnan mielestä on asianmukaista seurata vähemmistövaltuutetun työtehtäviä — myös päällekkäisyyksien välttämiseksi — ja niiden hoitamista sekä arvioida tulevaisuudessa toimenkuvaa saatujen käytännön kokemusten perusteella.

Asetuksenantovaltuutus

Ensimmäisen lakiehdotuksen 8 §:n mukaan tarkempia säännöksiä henkilökunnan nimittämises-

tä tai ottamisesta sekä tämän lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

Valtion virkamiesten nimittämistä ja ottamista yleisesti koskevat säännökset ovat valtion virkamieslaissa (750/1994) ja valtion virkamiesasetuksessa (971/1994). Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa lakiehdotuksen 8 §:stä poistettavaksi valtuutuksen tämän lain nojalla antaa valtioneuvoston asetuksella tarkempia säännöksiä henkilökunnan nimittämisestä tai ottamisesta.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella hallintovaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotukset hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

vähemmistövaltuutetusta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Toimiala

Etnisen syrjinnän ehkäisyä, hyvien etnisten suhteiden edistämistä, etnisten vähemmistöjen sekä ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien turvaamista samoin kuin etnisen syrjimättömyyden periaatteen valvontaa varten on työministeriön yhteydessä *vähemmistövaltuutettu*.

Vähemmistövaltuutetun kelpoisuusvaatimuksesta ja nimittämisestä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2 §

Tehtävät

Vähemmistövaltuutetun tehtävänä on: (1—4 kohta kuten HE)
5) suorittaa *vähemmistövaltuutetulle* ulkomaalaislaissa (378/1991) säädetyt tehtävät.

Vähemmistövaltuutetun tehtävänä on lisäksi valvoa etnisestä alkuperästä riippumattoman tasa-arvoisen kohtelun toteutumista yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

3 §

Valtuudet

Havaitessaan etnistä syrjintää *vähemmistövaltuutettu* pyrkii ohjein ja neuvoin vaikuttamaan siihen, ettei syrjintää jatketa tai uusita.

Vähemmistövaltuutettu voi tehdä aloitteita ja antaa suosituksia ja neuvoja, joiden tavoitteena on parantaa hyviä etnisiä suhteita ja edistää etnisten vähemmistöjen asemaa.

Etnistä syrjintää koskevan asian voi panna viireille *vähemmistövaltuutetun* kautta. *Vähemmistövaltuutetulla* on oikeus asianomaisen suostumuksella siirtää taikka ilmoittaa edelleen toimivaltaiselle viranomaiselle käsiteltäväksi *vähemmistövaltuutetulle* ilmoitetut etnistä syrjintää koskevat asiat. *Vähemmistövaltuutettu* voi liittää mukaan lausuntonsa siirrettävästä asiasta. Toimivaltaisen viranomaisen tulee ilmoittaa *vähemmistövaltuutetulle* asian johdosta suoritetut toimenpiteet.

4 §

Oikeusapu

Vähemmistövaltuutettu voi avustaa tai määrätä alaisensa virkamiehen avustamaan etnisen syrjinnän kohteeksi joutunutta henkilöä tämän oikeuksien turvaamisessa taikka tarvittaessa hankkia tälle tätä tarkoitusta varten oikeusapua, jos hän katsoo, että asialla on etnisen syrjinnän ehkäisyn kannalta huomattava merkitys.

5 §

Neuvottelukunta

Etnisen syrjinnän ehkäisyyn, seurantaan ja valvontaan liittyvien kysymysten sekä eri viranomaisten yhteistyön edistämistä varten *vähemmistövaltuutetun* apuna toimii *vähemmistö-*

asiain neuvottelukunta. Neuvottelukunnan tehtävistä, kokoonpanosta ja työskentelystä säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

6 §

Toimisto

Vähemmistövaltuutetulla on toimisto. Toimistossa on talousarvion rajoissa tarpeellinen määrä esittelijöinä toimivia virkamiehiä ja muuta henkilökuntaa.

7 §

Tietojen saanti

Vähemmistövaltuutetulla on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa ja ulkomaalaislaissa säädettyjen tehtävien hoitamiseksi tarpeelliset tiedot muilta viranomaisilta maksutta.

8 §

Tarkemmat säännökset

Tarkempia säännöksiä (*poist.*) tämän lain täytäntöönpanosta annetaan valtioneuvoston asetuksella.

9 §

Voimaantulo

(1—3 mom. kuten HE)

Ulkomaalaisvaltuutetun toimiston esittelijöinä toimivat virkamiehet ja muu henkilökunta voidaan tämän lain voimaan tullessa siirtää virkaa haettavaksi julistamatta *vähemmistövaltuutetun* toimistoon vastaaviin tehtäviin. Siirtojen toteuttamisesta päättää työministeriö.

2.

Laki**ulkomaalaislain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 22 päivänä helmikuuta 1991 annetun ulkomaalaislain (378/1991) 33 §:n 2 momentti, 42 §:n 2 momentti, 46 §:n 2 momentti, 69 §:n 1 momentti sekä 70 §, sellaisena kuin niistä on 70 § osaksi muutettuna laissa 1269/1997, seuraavasti:

33 §

Turvapaikkahakemuksen ratkaiseminen

Vähemmistövaltuutetulle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi turvapaikkahakemuksen käsittelyssä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta.

42 §

Maasta karkottamisesta päättäminen

Ulkomaalaiselle ja vähemmistövaltuutetulle on aina varattava tilaisuus tulla kuulluksi ulkomaalaisen karkottamista koskevassa asiassa.

46 §

Säilöönotto

Alle 18-vuotiasta ei saa ottaa säilöön kuulematta sosiaaliviranomaista tai vähemmistövaltuutettua.

69 §

Vähemmistövaltuutettu ja viranomaisten yhteistoiminta

Työministeriön yhteydessä on vähemmistövaltuutettu. Vähemmistövaltuutetun tehtävistä ja toiminnan järjestämisestä säädetään erikseen.

70 §

Tiedottaminen vähemmistövaltuutetulle

Tämän lain 31—33, 34 a, 39, 42, 43, 47, 49, 51, 55 ja 57 §:ssä tarkoitetut päätökset on viipymättä saatettava vähemmistövaltuutetun tietoon. Vähemmistövaltuutetun pyynnöstä hänen tietoonsa on saatettava 21, 26, 63 ja 64 §:ssä tarkoitetut päätökset.

Sisäasiainministeriö antaa työministeriötä kuultuaan ohjeet tavasta, jolla päätökset saatetaan vähemmistövaltuutetun tietoon.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

HaVM 8/2001 vp — HE 39/2001 vp

Helsingissä 6 päivänä kesäkuuta 2001

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Matti Väistö /kesk	Kirsi Ojansuu /vihr
vpj.	Pertti Turtiainen /vas	Heli Paasio /sd
jäs.	Nils-Anders Granvik /r	Aulis Ranta-Muotio /kesk
	Rakel Hiltunen /sd	Pekka Ravi /kok
	Esko Kurvinen /kok	Petri Salo /kok
	Lauri Kähkönen /sd	Jari Vilén /kok
	Paula Lehtomäki /kesk	vjäs. Pekka Nousiainen /kesk.
	Hannes Manninen /kesk	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ossi Lantto.